

PLURILINGÜISME I IMMIGRACIÓ A QUATRE PAÏ SOS DE LA UNIÓ EUROPEA

CARME MARTÍN MANZANO

cmarti25@pie.xtec.es

1. Introducció¹

Analitzar quines polítiques referides a la immigració i a l'escola s'han seguit i se segueixen en països que fa molts anys que reben immigrants extracomunitaris pot resultar interessant per a nosaltres. No podem pretendre copiar ni tan sols adaptar els models que se segueixen en altres Estats, però sí que aquesta anàlisi ens pot oferir llum per veure quines són les alternatives més positives i evitar caure en errors.

A partir de la documentació i bibliografia consultada hem seleccionat quatre països que ofereixen diferents models a l'hora de contemplar les polítiques d'immigració i l'escolarització dels fills dels immigrants. En tots aquests documents hem constatat que quan es projecten i es realitzen polítiques d'immigració, aquestes van dirigides als immigrants que estan a un nivell socioeconòmic baix. També cal remarcar que el fenomen és de tal complexitat que no hi ha unanimitat respecte de quin és el millor model a seguir i de quin és el model desitjable.

Al Quadre 1 exposem les dades on es pot observar la població immigrada a la UE. Podem veure com el país que rep més immigració és Luxemburg, no obstant aquesta immigració majoritàriament pertany a països de la UE i és d'alt poder econòmic. Els països amb l'índex més alt d'immigració són: Bèlgica, Alemanya, Àustria, França i Suècia. Espanya, Finlàndia i Portugal són els països amb l'índex més baix. Cal saber, però que aquestes dades són oficials i que no s'hi compten els immigrants "il·legals" o que no tenen documentació.

Les darreres dades publicades sobre immigració a la Unió Europea (Quadre 2) aclareixen que l'evolució de la immigració prové de països de fora de la UE. En molts països, aquesta immigració

¹ Aquesta comunicació és una petita part d'un treball realitzat gràcies a una llicència d'estudis del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya

gairebé triplica les quantitats de la intereuropea. En els casos dels països que seran objecte del nostre d'estudi sobresurt el cas de Suècia. Curiosament en aquest quadre no hi consten les dades de França, segurament que en el moment de fer l'estudi no estaven recollides.

POBLACIÓ ESTRANGERA ALS PAÏSOS DE LA UE. GENER 1995			
(en milers)			
	Població total	Estrangers	%
Bèlgica	10131	923	9,11
Dinamarca	5216	197	3,78
Alemanya	81539	6991	8,57
Grècia	10443	153	1,47
Espanya	39170	461	1,18
França	56652	3597	6,35
Irlanda	3598	96	2,67
Itàlia	57269	684	1,19
Luxemburg	407	133	32,68
Països Baixos	15424	757	4,91
Àustria	8040	721	8,97
Portugal	9912	157	1,58
Finlàndia	5099	62	1,22
Suècia	8816	537	6,09
Gran Bretanya	57680	2096	3,63

Quadre 1. Font: Eurostat, Annuaire'97.

POBLACIÓ ESTRANGERA ALS PAÏSOS DE LA UE SEGONS EL LLOC DE PROCEDÈNCIA		
(en percentatges)		
Països	UE	No UE
Bèlgica	48,3	51,7
Dinamarca	32,5	67,5
Alemanya	19,3	80,7
Grècia	23,7	76,3
Espanya	31,2	68,8
França
Irlanda	71,6	28,4
Itàlia	12,8	87,2
Luxemburg
Països Baixos	23,1	76,9
Àustria
Portugal	43,5	56,5
Finlàndia	13,7	86,3
Suècia	9,3	90,7
Gran Bretanya	22,2	77,8

Quadre 2. Font: Eurostat, Statistiques sur la Migration, 1996. Publicat a: Étude sur l'education: enseignement des immigrés dans l'Union européenne

Analitzant les polítiques respecte a immigració i ensenyament, veiem que han anat variant al llarg

del temps. El cas d'Alemanya ha estat un exemple paradigmàtic. En el moment de la immigració massiva, la República Federal Alemanya va firmar convenis amb els països d'origen per tal que els fills d'immigrants poguessin rebre llengua i cultura del país d'origen. Llavors es pensava que, un cop superada la necessitat de mà d'obra, aquesta tornaria als països d'origen. La història ha demostrat que aquestes perspectives no es complien i que les segones generacions d'immigrants es quedaven al país d'acollida.

El que es pot comprovar és que des de la primera directiva el 1977 firmada per l'aleshores Comunitat Econòmica, els Estats, uns més que altres, han fet esforços en el sentit de propiciar la millor manera d'incorporar els immigrants als Sistemes Educatius.

Directives comunitàries sobre immigració

A continuació exposem les directives o consells més importants que s'han donat a Europa (Comunitat Europea i Unió Europea) sobre el tema que estudiem:

Recomanació 285 aprovada per l'Assemblea consultiva del Consell d'Europa 28 abril 1961, en la que es recomana que a les persones que pertanyen a una minoria no se'ls haurà de denegar, en la mesura que sigui compatible amb l'ordre públic, fruir de la seva pròpia cultura, utilitzar el seu idioma, crear les seves pròpies escoles i rebre ensenyament en l'idioma de la seva elecció o professar i practicar la seva pròpia religió.

Recomanació del Consell de Ministres d'Educació del Consell d'Europa, aprovada el 9 de febrer de 1976, en què es diu que en col·laboració amb el país d'origen, s'haurà de procurar que els infants immigrants rebin ensenyament en la seva llengua i cultura materna.

Directiva del Consell d'Europa del 25 de juliol l'any 1977, en la que es recomana als estats membres de la llavors Comunitat Europea que es prenguin mesures necessàries per promoure l' ensenyament de la llengua materna i la cultura del país d'origen per a tots aquells fills d'immigrants que estan en edat escolar. Així com preparar els professors que han d'atendre aquests infants.

Convenció del Consell d'Europa sobre les llengües regionals i minoritàries a Estrasburg el 5 de novembre de 1992, que té com a objectiu protegir les llengües regionals i històriques de dins de la UE. La convenció proposa que es garanteixi la supervivència d'aquestes llengües i que es garanteixi el seu ús en l'ensenyament i els serveis públics. Bàsicament parla de llengües minoritàries de la UE, però també fa referència a les llengües dels immigrants.

“Informe sobre la educació de los hijos de migrantes en la Unión Europea” de la

Comissió de les Comunitats Europees 25.03.94. *En aquest informe es fa un repàs de la qüestió, però es parla sense arribar a aprofundir en concret ja que només fa una anàlisi general de les tendències que s'observen en els països membres de la UE. Per exemple constata que els centres que escolaritzen alumnes de molta diversitat lingüística i cultural són abandonats paulatinament per la població autòctona. L'informe parla de la necessitat d'aconseguir alts graus de qualificació, per tal que la UE sigui punta de llança en l'economia mundial i això s'aconsegueix a través d'invertir en escolarització. Constata, a més, que l'aplicació de la directiva de l'any 1977 és molt desigual en tots els membres de la UE, que el contacte entre alumnes de diferents cultures i valors fa aparèixer prejudicis, temors i hostilitats, i que l'educació té un gran repte i ha de contribuir a superar aquests enfrontaments.*

Declaració universal dels drets lingüístics. Realitzada a Barcelona del 6 al 9 de juny de 1996 *que pretén corregir els desequilibris lingüístics de manera que asseguri el respecte i el ple desplegament de totes les llengües i que estableixi els principis d'una pau lingüística justa i equitativa, com a factor cabdal de la convivència social.*

Nombre d'immigrants a la Unió Europea

Existeix una gran dificultat en saber el nombre exacte d'immigrants que hi ha a la Unió Europea i resulta bastant difícil per diverses raons:

1. Només estan comptabilitzats els que estan regularitzats i tothom sap que hi ha gran nombre de "sense papers" o "il·legals".
2. A partir de quin paràmetre considerem que són immigrants: 1a generació, 2na generació? (Es dona la circumstància que no sempre tenen la nacionalitat del país que els ha acollit). La seva nacionalitat és la del pare i mare immigrant? O també considerem immigrant aquella persona que és el que és fill de pare o de mare immigrant.
3. Per al nostre estudi ens interessa també, el cas de molts immigrants que aconseguen la nacionalitat del país que els rep, però que no per això deixen de tenir com a llengua materna la del seu país d'origen.

En el que tots els Estats Europeus estan d'acord és que els fills dels immigrants, sigui quina sigui la situació dels pares, tenen el dret i el deure d'assistir a l'escola en els nivells obligatoris.

Es constata que a nivell popular, en general a tota la Unió Europea, es té poc coneixement sobre la cultura i la llengua d'aquests grups minoritaris. També és clar que els països que fa anys que reben immigrants ho viuen com una qüestió més normalitzada, mentre que en països en què aquest fenomen és nou hi ha reticències i por. Aquest seria el cas de l'Estat Espanyol o el de Catalunya. A Catalunya ens trobem, a més a més amb una llengua i cultura que ha estat minoritzada durant molts

anys. Aquest fet fa més complexa la integració dels nouvinguts.

2. Dades sobre plurilingüisme i immigració a quatre països de la UE: Països Baixos, França, Suècia i País de Gal·les

A l'Apèndix detallem les dades sobre immigració dels quatre països de la Unió Europea objecte del present estudi: Països Baixos, França, Suècia i País de Gal·les. En tots quatre casos, ens fixem primer en la procedència de la població immigrada; en segon lloc, en les polítiques relatives a les minories pel que fa a immigració i llengua; i en tercer lloc, en el tractament del plurilingüisme. Les consideracions que fem en el paràgraf següent i les conclusions generals de la comunicació es basen en aquestes dades. Com hem indicat a la introducció les fonts d'informació són diverses i en poques ocasions provenen de fonts oficials.

3. Alguns aspectes generals referits als quatre països analitzats

3.1. A partir dels documents del programa Eurydice es pot fer la síntesi següent sobre la **relació entre llengua i immigració** referida als quatre països analitzats:

	Holanda	França	Suècia	País de Gal·les
Llengua del país que acull	El mateix que per als escolars autòctons	El mateix que per als escolars autòctons	Poden tenir ensenyament en la seva llengua materna i aprendre suec com a 2na llengua	El mateix que per als escolars autòctons
Llengua materna dels immigrants	Els centres poden desenvolupar disposicions especials per aquells alumnes que no s'hagin format dins de la cultura neerlandesa.	Depèn del percentatge d'immigrants de les escoles i dels convenis amb els països d'origen.	Els alumnes poden estudiar en la seva llengua materna.	
Cultura del País d'origen				Els alumnes reben ensenyament religiós.

Quadre 3. Font: elaboració pròpia a partir de les dades del programa Eurydice.

3.2 La **Directiva de la Comunitat de 77/486/CEE** ha estat sempre el punt de referència dels governs de la UE. Pocs països, però, han adoptat les mesures que la Comunitat Europea, primer, i la Unió Europea, més tard, han anat proposant, com es veu en el Quadre 4 en què es posa de manifest que alguns dels països que analitzem han deixat de banda mesures contemplades en les directives esmentades. La mateixa Unió Europea ha anat emetent informes sobre l'escolarització dels fills dels

immigrants. Però de fet no n'existeix cap que analitzi aquest aspecte de l'educació amb profunditat. El darrer informe es va publicar el 25.3.1994. En ell es demana col·laboració entre tots els estats membres per millorar la qualitat de l'educació dels fills dels immigrants. S'ha comprovat que és molt difícil aconseguir unes estratègies de conjunt. En l'informe s'explica que això és, perquè cada estat es preserva i reserva tot el que es refereix al Sistema Educatiu.

País	Seguiment de la Directiva de la Comunitat de 77/486/CEE, respecte a la llengua i cultura del país d'origen i respecte a la formació dels professors.
Països Baixos	Ensenyament d'acollida molt organitzat. Ensenyament de les llengües i cultures d'origen vàlid a Primària, amb retard a Secundària. Respecte a la formació dels professors, satisfactòria formació inicial i bon dispositiu de formació contínua i de formació dels professors estrangers.
França	Tenen les mateixes mesures d'acollida que el 1982. Progrés de l'ensenyament específic del francès als alumnes no francòfons, però molt disperses per ser inscrites en les estructures d'acollida. Poc progrés en l'ensenyament de la llengua i la cultura d'origen. Acords bilaterals amb els països d'origen, encara que insuficients. Mesures correctes respecte a la formació inicial del professorat. Progressos en la cooperació amb les ambaixades respecte a la formació contínua dels professors estrangers.
Suècia	Bons dispositius per organitzar l'acollida dels alumnes nous. Dispositius correctes de l'organització de l'ensenyament de la llengua materna a tots els nivells. Formació inicial satisfactòria. Professors de segona generació d'immigració per garantir el coneixement de la llengua i cultura materna i de la llengua i cultura sueca.
País de Gal·les	Dispositius d'acollida satisfactoris a Primària, però no a l'ensenyament Secundari. Pocs dispositius locals per l'ensenyament de les llengües i cultures d'origen. Dispositius de formació inicial del professorat i contínua satisfactòria. Absència de dispositius per assegurar la formació conjunta d'ensenyants britànics i els que estan sota l'estatus consular.

Quadre 4. Font: (Excepte la informació de Suècia que és pròpia) Comissió Europea, Rapport sur l'application dans les États membres de la Directive de la Comunitat de 77/486/CEE. Gener de 1989.

Des de 1989 la UE impulsa activitats per promoure i afavorir l'educació dels fills dels immigrants però no se n'han obtingut resultats conjunts. Actualment té en funcionament el Programa *Comenius 2.1*. Aquest programa pretén estimular a professors i institucions a investigar i aprofundir en el tema de l'educació dels fills dels immigrants i estableix que les activitats les facin tres institucions o, professors de tres països conjuntament.

També es realitzen els programes *Arion* que consisteixen en visites que realitzen tècnics d'ensenyament de la UE a altres països de la Unió. De manera que es produeix un intercanvi d'informació entre els tècnics. Les visites es fan a centres educatius o organismes relacionats amb l'ensenyament en general o per analitzar algun aspecte més concret com el d'ensenyament i immigració.

3.3. Respecte a les modalitats d'ensenyament de la llengua i cultura del país que acull.

Després de l'anàlisi de la documentació consultada constatem que en l'ensenyament de la llengua del país d'acollida, els Estats han esmerçat energies, i pressupostos. Això és així, evidentment, perquè han considerat que el domini de la llengua d'aprenentatge és la primera condició per a l'èxit escolar i la integració. El cas més significatiu és el de Suècia ja que el coneixement del suec s'estén a totes les persones que arriben com a immigrants o refugiats a Suècia. Tot adult que arriba al país està obligat a fer 500 hores de classe de suec, que organitzen de forma gratuïta els ajuntaments, per tal que els nouvinguts tinguin la possibilitat de conèixer i poder expressar els seus drets i deures dins la societat que els acull.

Es produeixen les següents modalitats d'ensenyament de les llengües dels països d'acollida:

3.3.1. Immersió lingüística. Aquesta modalitat s'aplica a infants que assisteixen a una classe que correspon a la seva edat. Normalment, com a mínim un cop al dia, individualment o en petit grup se'ls fa un ensenyament intensiu de la llengua d'acollida.

3.3.2. Classes d'acollida mixtes. Per a infants que són de diferent procedència i que assisteixen durant un o dos anys. Reben ensenyament intensiu de la llengua del país d'acollida.

3.3.3. Classes d'acollida nacionals. Per a infants d'una mateixa nacionalitat que s'estan entre 1 i 2 anys en una classe especial. Hi reben un ensenyament intensiu de la llengua d'acollida i un ensenyament general en la seva llengua, destinat a facilitar el seu pas a una classe normal.

3.3.4. Classes bilingües. Infants d'una mateixa nacionalitat que segueixen entre 4 i 6 anys un ensenyament en part en la seva llengua materna, en part en la llengua del país d'acollida.

3.3.5. Classes de reforç lingüístic. Per a infants que s'integren a la classe normal però que reben unes classes de reforç amb la finalitat de millorar el coneixement de la llengua d'acollida.

La UE no ha fet avaluacions ni anàlisis generals que puguin aclarir quina metodologia pot resultar més positiva per a cada situació i condició.

Sí que està molt estudiat des de diferents investigacions arreu del món especialment americanes que els programes d'immersió lingüística procuren beneficis als aprenents de llengües sobre tot en

etapes primerenques.

3.4. Respecte a les modalitats d'ensenyament de la llengua i cultura del país d'origen

Després de l'anàlisi de la documentació consultada podem afirmar que es produeixen les següents modalitats d'ensenyament de les llengües maternes.

3.4.1. Ensenyament integrat dins l'escolaritat obligatòria i l'horari normal i coordinat amb l'escolaritat global. Aquest tipus d'ensenyament es produeix en determinats llocs de Suècia i Holanda.

3.4.2. Ensenyament extraescolar dins l'escola. En el mateix espai on es reben els ensenyaments obligatoris. Normalment es fa després de l'horari escolar.

3.4.3. Ensenyament de llengua materna com a llengua estrangera. En molts casos s'ofereix a Secundària quan hi ha matèries optatives.

3.4.4 Ensenyament extraescolar i fora de l'escola. Aquest ensenyament el fan o bé institucions relacionades amb les comunitats d'immigrants o bé entitats sense afany de lucre. Normalment es produeix en espais que no tenen res a veure amb l'àmbit escolar.

Cada una de les possibilitats d'ensenyament de les llengües maternes, esmentades anteriorment, ofereix uns avantatges i uns inconvenients. En cada situació cal veure quina és més convenient o factible. Totes tenen, però, un gran valor positiu que és potenciar l'afirmació de la identitat lingüística i cultural del propi alumne.

Un dels problemes que poden sorgir és la manca de professorat i de formació per impartir aquestes llengües maternes. Encara que es disposi de pressupostos elevats com seria el cas de Suècia, és molt complex trobar professors que puguin impartir les 100 llengües maternes que es parlen en aquell país. A Suècia molts d'aquests professors són immigrants de segona generació que coneixen la llengua i cultura d'origen i la llengua i cultura sueca.

Si la llengua materna s'imparteix dins de l'horari escolar es planteja el problema de la coordinació de continguts i metodologies que s'han de procurar coordinar amb els mestres que imparteixen les altres llengües del currículum.

Si l'ensenyament es produeix en un espai diferent al de l'escola, relacionat amb els grups de

parlants, normalment, no l'imparteixen persones preparades pedagògicament, malgrat que tinguin un bon domini de la llengua.

Se'ns plantejarien altres qüestions derivades per exemple la coexistència de diverses llengües en un mateix país d'origen. Quina llengua s'ha d'ensenyar en aquest cas? la dominant? a cadascú la seva? I si aquesta llengua encara no està normativitzada o és bàsicament oral? Aquest seria el cas dels magrebins que parlen marroquí o berber.

També cal pensar en les situacions que es viuen en països que tenen una situació lingüística com la de Catalunya o el País de Gal·les. Amb una llengua pròpia que s'ha de protegir, perquè està en una situació minoritzada i que els immigrants i els autòctons han de tenir el dret i el deure de conèixer.

3.5. Respecte a la formació dels professors

Dels països estudiats s'imparteix una formació intercultural en la formació inicial, que se segueix en la formació contínua a Holanda i Suècia. Hi ha també experiències a França a través de la formació continuada que fa el CEFISEM.

La formació inicial dels professors hauria de contemplar aspectes com els següents:

- Una part del currículum hauria de tractar el tema de la interculturalitat i el plurilingüisme.
- Coneixement d'aspectes lingüístics i culturals dels països d'origen.
- Coneixements de dinàmica de grups per integrar i fer participar tant els nousvinguts com els autòctons.
- S'hauria d'impartir formació de procediments de treball sobre la interculturalitat.
- Els ensenyants haurien de conèixer el material disponible i haurien de participar en la selecció i elaboració de material.
- Els ensenyants en actiu haurien de rebre formació continuada i participar en la difusió i seguiment de les experiències positives realitzades en altres centres i per altres professors.

4. Conclusions generals

4.1. No existeix un model únic ni vàlid per a totes les situacions, crec, però que el model suec d'educació intercultural i també l'holandés són models més positius que altres, especialment el suec,

perquè són respectuosos amb les persones. Segurament que el cost econòmic és molt elevat, però com diu Ann Christin Larsson en el llibre *Immigració, integració i llengua* (1997: 47): "El sistema educatiu a Suècia, té un cost elevat, però els guanys socials també són elevats en el sentit que ha fet una aposta per la interculturalitat i el bilingüisme i contra el racisme i la xenofòbia.

4.2. Cal una posició política per ètica i justícia social que reivindiqui la necessitat que els països d'origen de la immigració tinguin autonomia social i econòmica, per tal que les persones no hagin d'immigrar ni per motius econòmics ni polítics. L'actitud política reivindicativa ha d'anar dirigida tant als governs dels països desenvolupats com als mandataris dels països dels immigrants.

4.3. Que un cop els immigrants siguin als països d'acollida s'elaborin i es porti a la pràctica una política de consens i anticipada, davant de les qüestions que es plantegen amb la integració dels immigrants i amb la seva escolarització. És molt més positiu planificar anticipadament que resoldre els problemes quan ja ha sorgit els conflictes. Aquesta planificació necessita, a més de declaracions de bones intencions, cosa que tots els països fan, recursos humans i materials, cosa que pocs països fan o que hi destinen recursos insuficients.

4.4. És cada vegada més clar que les societats anomenades del 1r món continuaran rebent immigració. Aquesta immigració es quedarà als països d'acollida i la societat no pot malversar **aquesta riquesa humana**, entre altres qüestions, perquè es podria provocar una fractura social. Hi ha països com Suècia i Holanda que tenen uns models d'acollida de la immigració, que sense ser perfectes, tenen parts positives i que poden ajudar-nos. Aquests països ofereixen als immigrants la cultura i la llengua del país, però també possibiliten que els immigrants conservin la seva llengua i cultura formant ciutadans bilingües i biculturals conscients dels seus drets i els seus deures.

4.5. Encara són un percentatge massa petit els alumnes fills d'immigrants que accedeixen al sistema educatiu postobligatori. Aquest fet necessita mesures rectificadores. En conseqüència els governs i els representants de les minories han de treballar plegats per solucionar aquest problema si volem tenir una societat més cohesionada.

4.6. La importància que han de tenir els ajuntaments com a agents de la integració dels immigrants és cabdal. El nostre país no té experiència d'autonomia municipal en molts aspectes, però la tendència hauria de ser que els Ajuntaments poguessin ser l'element coordinador de les polítiques sobre la immigració, integrant tots els agents socials que intervenen en l'educació.

4.7. Respecte a l'educació s'ha d'incidir en el component pluricultural per a tota la població, començant per la població escolar autòctona i seguint per la població immigrada. Aquest component ha d'estar integrat al currículum real i viscut. No serveix de res convertir el tema en un contingut teòric més, sinó que ha d'estar basat en el respecte mutu de tots els que intervenen en l'acte educatiu.

4.8. Els immigrants tenen dret a conservar els seus orígens i la seva identitat. La llengua forma part important d'aquesta identitat i la preservació d'aquesta L1 produeix beneficis en els posteriors aprenentatges. Com ho avalen diversos estudis citats pel professor Guasch (2001). La manera d'ensenyar la llengua juga un paper important.

4.9. S'hauria de disposar de mediadors socials i lingüístics que fessin de pont entre els alumnes immigrants, les seves famílies i els centres educatius. Aquestes figures no haurien de ser permanents, sinó que per tal de no crear guetos, haurien d'anar desapareixent a mesura que els immigrants s'anessin integrant. En aquest sentit caldria remarcar molt més **les igualtats que no pas les diferències**.

4.10. Els immigrants han de tenir una bona formació en la cultura i la llengua del país que els acull, en el nostre cas la Llengua i cultura Catalana, A través de l'anàlisi de dades sociolingüístiques creiem s'haurien d'articular estratègies per tal que el Català no quedés com a llengua testimonial. El tema és complex però enriquidor i s'hi han d'esmerçar recursos humans, materials i una bona dosi d'interès polític i imaginació.

5. Bibliografia

Bekemans, Léonce (1998) *Étude sur l'Éducation:L'Enseignement des immigrés dans l'Union Européene*. Bruxelles: Parlement Europeen

Candel, F. ; Cuenca, J. M. (2001) *Els altres catalans del segle XXI*. Barcelona: Planeta

Cifuentes, José(2000) *El sistema educativo en Inglaterra y Gales*. Text de la Conferència donada a Institut Català de la Mediterrànea Barcelona.

Essomba, M. A. (coord.)(1999) *Construir la escuela intercultural*. Barcelona: Graó

EURYDICE i CEDEFOP (1999). *Estructuras de los Sistemas Educativos y de Formación Inicial en la Unión Europea*. Bruxelles: Estados Miembros de la Unión Europea

Extra, Guus. *Langues communautaires et education: perspectives europeennes* . Un etude de cas: Les Pays-Bas.

Guash, Oriol (2001). *L'escriptura en segones llengües*.Barcelona: Graó

Houben, Maccallum, Questin (2001) *Intercultural Education education for imigrant children and international education in Swedish schools*. Arion study

Lazaridis, Marie. (1999) *Élèves issus de l'immigration dans le systeme scolaire Français*. Text de la Conferència donada a Institut Català de la Mediterrànea Barcelona.

Lundberg, Per (2000) *Intercultural Education Policy in Sweden*. Text de la Conferència donada a Institut Català de la Mediterrànea Barcelona.

Phalet, Karen (2000) *Interculturalism and education in the Netherlands*. Text de la conferència donada a Institut Català de la Mediterrània (Barcelona)

Siguan, Miquel. (1998) *La escuela y los inmigrantes*. Barcelona: Paidós

Taylor, Charles (1993) *El multiculturalismo y la política del reconocimiento* . Mèxico DF: Fondo de Cultura Econòmica

APÈNDIX

1. Països Baixos

Els Països Baixos es governen mitjançant una monarquia constitucional amb un sistema parlamentari. Hi ha llibertat de creença religiosa, encara que un 35 % declara no practicar cap religió. La natalitat ha baixat des dels anys 60 en un 25 %. Aquest factor sumat a la necessitat de mà d'obra fa que hi hagi un nivell d'immigració del 5% sobre el total de la població.

1.1. Procedència de la població immigrada.

La immigració majoritària prové de tres diferents grups:

1. Els originaris de les antigues colònies: Moluquenys, Surinamesos i Antillants.
2. Treballadors estrangers procedents de: Portugal, Espanya, Itàlia, Grècia, ex-Iugoslàvia, Turquia, Tunísia i Marroc.
3. Refugiats polítics.

La població total el 1997 era de 15.5 milions de persones, dels quals 1.473.000 o el que és el mateix el 9,4 % són persones que pertanyen a les minories ètniques. El 4% d'aquestes minories són musulmans. La majoria d'aquestes minories ètniques viuen en grans ciutats i en barris on diferents ètnies viuen juntes. Hi ha una alta concentració en barris concrets d'aquests immigrants. En aquests barris hi ha hagut fortes inversions en infraestructures i estan força ben conservats. També hi ha una alta concentració d'alumnes immigrants a les escoles. En capitals com Amsterdam, Utrech, Rotterdam i altres arriben a ser del 50%.

1.2. Polítiques relatives a les minories. Immigració i llengua

Als Països Baixos la política envers a les minories segueix el model anglosaxó i pretén preservar la cultura i oferir igualtat d'oportunitats a les minories respecte als autòctons. Des de 1983 la política governamental respecte als grups que formen minories ètniques ha estat marcada per tres grans trets:

1. En els documents el terme "Minories ètniques" no ha estat definit. Només hi ha llistes exhaustives de les procedències d'aquestes minories. I només s'hi consideren aquelles que són objectiu d'ajuda. Per exemple la comunitat xinesa que té un cert estatus econòmic no s'hi reflecteix.
2. Les variacions etnolingüístiques, són generalment concebudes des de l'angle de les carències i dels problemes. Per això les diferències etnoculturals són considerades carències i tota la política està enfocada a remeiar-les.
3. La política a favor de les minories ètniques és concebuda com a temporal perquè la hipòtesi implícita és que, un cop passada la primera i la segona generació, les diferències desapareixeran. No hi ha, per tant, una visió dels Països Baixos com a societat pluricultural i multilingüe.

Segons Karen Phalet (2000) molts estudis demostren que, malgrat les polítiques educatives, pertànyer a minories ètniques o a una classe social baixa impedeixen l'èxit escolar o l'afavoreix en menor grau que els que poden tenir els companys holandesos. Els factors que incideixen en aquest insuficient èxit escolar són: El baix nivell d'escolarització dels pares, la diferent participació en els ensenyaments enfocats a treballar o a continuar estudiant, haver deixat l'escolaritat abans d'obtenir el diploma, a la percepció dels ensenyants que creuen que aquests alumnes tenen menys motivació per a l'estudi, a la poca atenció que es dedica als diferents estils d'aprenentatge que tenen aquestes minories.

Cap als anys 90 els dos components de les polítiques educatives: polítiques educatives prioritàries i polítiques interculturals, foren revisades. L'informe de "Commission van Kemenade" afirmava que només la classe social, i no l'origen, era un factor de desavantatge.

Aquesta última dècada s'ha seguit un procés de descentralització i són els ajuntaments que en general s'encarreguen de les polítiques educatives. Aquestes polítiques encoratgen les escoles a cooperar amb les institucions culturals municipals i associacions de veïns.

1.3. Tractament del plurilingüisme.

L'ensenyament de la llengua parlada a casa, als infants pertanyents a minories ètniques és, històricament parlant, un cas únic a Holanda. Es va introduir l'any 1974 per a gran nombre d'alumnes, encara que no hi havia programes previs ni una base jurídica i legal. Als inicis dels anys 70 es van arbitrar polítiques educatives fonamentades sobre les carències socioeconòmiques de les minories ètniques, enfocades a l'aprenentatge de la segona llengua més que a les diferències

etnoculturals.

El 1978 es va iniciar la política de compensació per motius d'origen i es va dotar els centres amb més personal i material. Els centres educatius estaven relacionats amb departaments Benestar Social.

El 1982 es crea un programa de prioritats educatives tendents a unes zones d'especial problemàtica.

El 1985 es dicta una llei de Primària en la qual es diu: "Les autoritats han de proporcionar als alumnes d'origen no holandès una introducció a la llengua i la cultura del país d'origen incorporant-la al treball escolar.

El 1987 es van realitzar avaluacions dels programes a tot l'Estat. Es va constatar que, malgrat els esforços, el nombre d'alumnes que accedien a l'ensenyament post-obligatori era baix.

Com a conseqüència es van dedicar partides pressupostàries a resoldre els problemes detectats. Les escoles que tenien un percentatge de nens pertanyents a les minories immigrants disposaven d'un pressupost extra que dedicaven a coordinar-se amb el govern municipal i a llogar personal d'ensenyament suplementari. La majoria de les accions d'aquest personal anaven encaminades a fer petits grups de treball amb els alumnes. De tota manera, l'avaluació realitzada el 1996 ha posat en qüestió l'efectivitat global d'aquestes pràctiques.

Al costat de les polítiques educatives hi ha les polítiques interculturals que proposen l'entesa intercultural i que van dirigides a les escoles multiculturals implícitament i explícita. Aquesta segona política ha donat lloc a diferents pràctiques:

.La possibilitat d'ensenyar la llengua materna dins de l'horari escolar.

.La possibilitat de donar informació i ensenyament sobre els països d'origen d'aquests alumnes immigrants.

.El treball d'actituds de tolerància i habilitats pluriculturals

El 1992 Calo citat a Extra (1999) fa una recomanació per tal de no tenir en compte ni el nivell socioeconòmic ni el criteri de la generació i a autoritzar l'ensenyament de les llengües no autòctones a tots els nens que parlen una altra llengua a casa i que aquesta llengua l'aprenuin paral·lelament a l'holandès o en lloc de l'holandès. L'aprenentatge de la llengua materna és un dret i és una obligació escolar ensenyar-la.

L'ensenyament de la llengua materna ha de contribuir a reduir la distància entre el medi escolar i el familiar, així com promoure l'ensenyament de la segona llengua i l'èxit escolar. Aarts i altres (1993, citat a Extra, 1999) han explicat els efectes positius de l'ensenyament del turc en nens que assisteixen a l'escola Primària als Països Baixos.

Es pot constatar a través de les estadístiques que el Ministeri d'Educació pública, que hi ha una àmplia participació en l'aprenentatge de les llengües maternes.

El 1996 el govern va crear una comissió per avaluar les pràctiques interculturals a Primària i Secundària. Es va veure que aquestes pràctiques es limitaven a les escoles amb un alt percentatge de nens immigrants. I sovint aquestes pràctiques eren delegades a persones externes. Els mestres en el dia a dia de l'aula no recollien el fet pluricultural. Karen Phalet (2000) proposa l'existència en l'staff de professorat una representació proporcional de professors de les ètnies que hi ha a l'escola.

2. França

Les polítiques d'aquest Estat estan fonamentades en el centralisme i la uniformitat seguint el lema de la Revolució Francesa: Llibertat, Igualtat, Fraternitat. Són molt recents els inicis de reconeixement d'autonomies com Còrsega o de l'existència llengües minoritàries en aquest Estat. El fons ideològic és que admetre diferències representaria negar la igualtat entre els francesos.

Les polítiques referides als immigrants han estat d'obertura, però també de no potenciar els trets d'identitat i culturals propis. En aquest sentit cal recordar les polèmiques sorgides a les escoles en què es prohibia l'ús del shador perquè l'escola francesa és laica per definició i qualsevol indicatiu que contradigui aquesta idea no és acceptat.

2.1. Procedència de la població immigrada.

A França es fa diferència entre estranger i immigrant. El terme estranger fa referència a una persona que no té nacionalitat francesa i el d'immigrant fa referència a l'estat de la persona després de la immigració i queda definida únicament per l'estatus que li assigna el país d'instal·lació; per exemple un 31% dels immigrants tenen nacionalitat francesa. El cens de 1990 indica que hi havia a França 3,5 milions d'estrangers i 4,19 milions d'immigrant. Si es té en compte també el nombre de parelles mixtes i els infants nascuts a França arribaríem a la xifra de 6,1 milions que representa un 14% de la població total. Els immigrants pertanyen a 90 nacionalitats, però dues regions són l'origen principal d'aquesta immigració: Magrib amb els 38% i Europa del Sud amb el 31,1%, d'altres són turcs o bé procedents de l'Àfrica negra, de Cambotja, de Laos i, recentment, del Vietnam. La immigració que provenia dels països d'Europa del Sud és una població que ha anat envellint i ha quedat estancada mentre que les onades d'immigració posterior són joves i formen famílies nombroses.

La qüestió és que la immigració està desigualment repartida per la geografia francesa. Així a la zona de l'Ile-de-France un 38% dels joves escolaritzats pertanyen a famílies d'immigrants. El mateix succeeix a París on la xifra és del 33%. Pel que fa a la situació social dels joves entre 15 i 22 anys comparada amb la dels joves francesos de la mateixa edat destaquen dues característiques: a) surten abans del sistema educatiu i, b) el nivell d'atur és molt més alt.

2.2. Polítiques relatives a les minories. Immigració i llengua

L'any 1975 es creà el CEFISEM (Centre de Formació i Informació per a l'Escolarització dels Infants Immigrants) com a resposta a l'escolarització dels infants fills d'immigrants arribats a França i no francòfons. Aquests centres estan distribuïts per tot França, especialment a les zones on hi ha més immigració.

En els seus inicis totes les mesures foren preses pensant en un retorn dels immigrants als seus països d'origen. Per això a més d'afavorir l'aprenentatge de la llengua francesa, es mantenien els lligams amb la cultura d'origen per ajudar els infants en cas de retorn, per ajudar a una millor comunicació amb la família i per salvaguardar la identitat dels infants.

En aquest sentit se signaren acords bilaterals amb 8 països i s'instauraren a les escoles els ELCO (Programes per a l'Ensenyament de les Llengües i Cultures d'Origen). L'ensenyament el donen mestres nomenats i pagats pels països d'origen i es realitza en els locals de l'escola; l'assistència és voluntària. S'organitza dins o fora de l'horari escolar en el primer grau i fora de l'horari escolar en el segon grau. S'ha vist que hi ha una disminució constat d'assistència a les classes; mentre que el curs 1984-85 l'assistència a aquests cursos fou de 137.532, el curs 97-98 fou només de 87.313.

El problema crucial dels ELCO és el seu funcionament i els mateixos continguts i la seva coherència en relació amb el sistema educatiu francès. També es posa en qüestió i es veu necessària la coordinació entre l'ensenyament de les llengües a les escoles públiques i el que s'ensenyava als ELCO.

Durant els anys 80 es desenvolupen activitats interculturals que van abocar en una percepció exòtica de les cultures dels immigrants i en un risc de folklorització. Aquestes pràctiques pedagògiques van ser denominades "Pedagogia del cuscus". La seva valoració no va resultar positiva.

El debat actual s'orienta a plantejar les pràctiques pluriculturals dirigides a tots els alumnes, estrangers o no. L'aproximació intercultural dels anys 80 s'ha vist, doncs, progressivament suplantada per la qüestió social i per la lluita contra l'exclusió amb la presa de consciència de l'entorn cultural i social en el qual s'inscriu l'escola.

El 1981 es van crear els ZEP (Zones d'Educació Prioritària). L'objectiu era lluitar contra el fracàs mitjançant la implantació de classes compensatòries tot assignant-hi més recursos tant financers com humans. Actualment s'ha intentat relançar aquesta iniciativa però la segregació és un fet, i la població dels guetos s'ha empobrit tant que hi ha seriosos problemes per tirar-los endavant degut a que el nombre de ZEP ha augmentat, però no així el pressupost. La creació

d'aquests ZEP s'ha eStès a tots els alumnes amb dificultats i el criteri del nombre d'alumnes estrangers ha estat progressivament abandonat.

En aquest context els CEFISEM estan estretament associades a les accions portades a terme dins els ZEP. La primera tasca dels CEFISEM és recolzar els mestres que tenen alumnes nous i recolzar les estructures que permetin als alumnes adquirir de la manera més ràpida possible competència en Llengua Francesa. La gran dificultat d'aquestes classes resideix en la gran heterogeneïtat dels alumnes. Una altra tasca important que fan els CEFISEM és avaluar en la llengua materna les immigrants, així es té un coneixement més objectiu del nivell de l'alumne.

2.3. Tractament del plurilingüisme

Des de 1989 es fan classes de Llengua materna a les escoles que tenen més d'un 20% d'alumnes immigrants. Segons el nombre d'immigrants es fa un currículum o un altre. A França hi ha un currículum centralitzat i únic, però l'ensenyament als immigrants es fa amb una certa autonomia, ja que s'estableixen convenis amb els països d'origen. Això provoca disfuncions de continguts i metodologia i no es controla la qualitat ni s'avaluen els coneixements i procediments.

Aquesta informació no la dóna el ministeri sinó diverses associacions, perquè, se sap que si la família desenvolupa estratègies d'educació per als seus fills no tenen tant fracàs escolar.

Els teòrics de l'educació reivindiquen la posada en pràctica d'una veritable pedagogia intercultural. Cal una anàlisi aprofundida de les funcions dels ZEP ja que els darrers estudis confirmem que un alumne fill d'obrer d'un ZEP aconsegueix menys èxit escolar que un alumne fill d'obrer de fora d'un ZEP.

3. Suècia

Suècia és una societat multicultural que acull immigració des del segle XIX. Després de la segona Guerra Mundial aquesta immigració va augmentar. Durant els anys 60 la política d'immigració que tendia a l'assimilació dels immigrants a la cultura sueca fou qüestionada. A partir d'aquests anys la política envers les minories es va centrar en la igualtat entre suecs i immigrants, llibertat en l'elecció cultural, cooperació i solidaritat. El 98.5 % són escoles públiques; només 1,5 % dels centres són centres privats.

3.1. Procedència de la població immigrada

A Suècia segons dades de 1996 la majoria dels immigrants procedien de Finlàndia, Ex-Iugoslàvia, Iran, Bòsnia, Noruega, Dinamarca, Polònia, Alemanya, Turquia, Iraq, Xile i Líban

Aproximadament un 12% d'alumnes de l'escola obligatòria són immigrants. El quadre V mostra l'evolució d'aquesta població, que no té el suec com a llengua materna, en relació amb el total de la població escolaritzada en els nivells obligatoris. Entre els pares d'aquests alumnes immigrants n'hi ha que tenen permís de residència i també alguns que són refugiats que han fugit del seu país per motius de persecució de raça, nacionalitat, religió creences o idees polítiques.

3.2. Polítiques relatives a les minories. Immigració i llengua

El 1985 el Parlament Suec va resoldre que l'educació hauria d'adoptar una aproximació intercultural. Els professors tenien un paper molt important en la promoció de l'entesa internacional i de la tolerància cap a altres pobles. Molts alumnes o bé personalment, o bé, a través d'amics tenen lligams amb altres cultures. Els alumnes que tenen seguretat en la seva pròpia cultura, poden compartir coneixements i tenir menys dificultats en acceptar les altres cultures.

Immigrants i refugiats tenen el dret a l'educació com els seus companys suecs. També tenen dret a rebre ensenyament de la seva primera llengua com assignatura i tenen dret a rebre materials en la seva primera llengua. A més de desenvolupar les competències en la seva primera llengua, l'ensenyament pretén ajudar els alumnes a guanyar una forta i positiva percepció d'ells mateixos i promocionar el seu desenvolupament com a persones bilingües i amb una doble identitat en llengua i cultura. Amés de llengua s'intenta donar coneixement dels països d'origen.

Els municipis són els responsables de proporcionar ensenyament de la 1a llengua a tots els alumnes que en la seva vida diària parlin una llengua que no sigui el suec.

3.3. Tractament del plurilingüisme

L'ensenyament de la 1a Llengua pot ser organitzat de maneres molt variades, perquè depèn del municipi. Pot ser impartit dins de l'horari escolar com el suec o l'anglès o bé fora de l'horari escolar. Més de 100 diferents primeres llengües són presents a les escoles sueques. La participació en les classes de 1a llengua és voluntària, però es constata que són nombrosos els immigrants que hi participen.

Els joves que quan arriben a Suècia no tenen un nivell adequat de coneixement de la llengua, poden optar per un programa individual que es pot estendre a altres matèries. Aquesta és una transició per a participar més tard en altres trams d'educació formal. Quan arriben immigrants de més de 16 anys els ajuntaments organitzen cursos de suec i cultura sueca. L'objectiu és proporcionar als nous arribats prou coneixements per tal que exerceixin els seus drets i compleixin les seves obligacions a Suècia.

La gran majoria dels alumnes immigrants continuen els estudis a secundària igual que els seus companys suecs. Poden continuar estudiant suec com a segona llengua i arriben al mateix nivell per accedir a la universitat.

4. País de Gal·les

La Gran Bretanya rep gran quantitat d'immigrants procedents de les antigues colònies a Àsia, Àfrica o el Carib que, pel fet de pertànyer a la Commonwealth, tenen la ciutadania anglesa o el dret d'establir-se a la metròpoli.

D'acord amb el cens de 1991 a Gran Bretanya hi havia més de 3 milions d'immigrants, la qual cosa suposava un 5,5% de la població total. La població immigrada, però, està molt desigualment distribuïda per motius socioeconòmics i de feina.

L'educació i els altres serveis públics estan regulats per un marc de normes legals explicitades en l'Acta de Relacions Racial de 1976. A la Gran Bretanya se segueix la política de respectar les diferències culturals mentre no es posi en perill la seguretat. Hi ha una forta descentralització i, en general, les comunitats d'immigrants tenen representants que fan de mediadors entre aquestes i les autoritats municipals. La complexitat d'aquestes relacions, perquè són moltes les diferents cultures que conviuen i les problemàtiques provocades per la concentració d'immigrants en zones i barris concrets, provoca sovint problemes que últimament s'han vist reflectits a la premsa.

Analitzem més concretament el País de Gal·les perquè a la Gran Bretanya no hi ha solament un sistema educatiu sinó que els governs de les regions tenen independència a l'hora d'organitzar el seu propi Sistema Educatiu. Hi ha grans diferències entre unes regions i altres. Un dels aspectes que ens ha portat a triar aquest país és que la societat és bilingües i a l'escola a més de l'anglès s'ensenya també el gal·lès com a llengua pròpia.

4.1. Procedència de la població immigrada

Segons les dades consultades al país de Gal·les i Anglaterra la majoria d'immigrants procedeixen de les antigues colònies: Índia, Pakistan i també dels Països àrabs com Iemen. També de la Xina, encara que aquest darrer grup fa molt temps que hi està establert i no tenen problemes lingüístics, sí que els tenen en el terreny educatiu i laboral donat que l'èxit escolar està entre els més baixos i el nivell de desocupació laboral entre els més alts.

El 6% de la població és immigrada. Aproximadament el 85 % d'aquesta població és musulmana. La majoria d'aquesta població és immigrant de segona generació que no parlen anglès, però tenen el Regne Unit com a país d'origen.

4.2. Polítiques relatives a les minories. Immigració i llengua

Les polítiques dels anys 60 i 70 tendien a l'acceptació gradual del pluralisme cultural. Així el 1960 el partit Laborista va oferir un model d'integració que anava més enllà d'un simple procés d'assimilació i oferia igualtat d'oportunitats juntament amb la diversitat cultural dins d'un clima de tolerància mútua.

El 1976 el partit Laborista va crear la Comissió per a la Igualtat Racial. No obstant i encara que aquesta legislació va adquirir importància el 1968 el partit Conservador va expressar la seva preocupació davant del creixement de la població immigrada. Segons un sondeig de l'opinió pública, el 75% de la població compartia aquesta preocupació. Dins d'aquest context s'expliquen els esforços de les autoritats per desenvolupar iniciatives i projectes dirigits a prevenir la discriminació racial. Al mateix temps el govern va ser esperonat per la resposta organitzada per les minories ètniques sobre les pròpies necessitats.

4.3. Tractament del plurilingüisme

A la secció n. 11 de l'Acta de les Relacions Racial s'especifiquen els serveis que han de rebre les minores ètniques a Gran Bretanya. Aquests serveis consisteixen en el subministrament de professors per a l'ensenyament de l'anglès com a segona llengua amb l'objectiu de millorar la competència lingüística i d'altra banda proporcionar professors capacitats per ajudar els alumnes en horari extraescolar en les mateixes escoles per augmentar el rendiment escolar de les minories ètniques.

El Currículum Nacional reconeix les diferents cultures i això queda explicat especialment en l'ensenyament de la religió que té un caràcter de múltiple fe, amb espai per tal que alumnes i pares manifestin les seves creences. El Currículum permet també, extra curricularment, l'educació multicultural a la Gran Bretanya. Les minories ètniques poden practicar els seus ritus socials i culturals dins d'un context de mutu respecte i tolerància. Per exemple algunes musulmanes porten mocadors negres i a les escoles se celebren actes religiosos significatius per a minories ètniques. La direcció de l'escola té potestat per decidir sobre aquestes qüestions. A les escoles hi ha un percentatge de professors pertanyents a les minories ètniques.